

Turjak 60 let pozneje

Bitka (12. 9.-19. 9. 1943), ki je razplamtela državljansko vojno

Bernard Nežmah, foto Borut Krajnc

Preživeli zmagovalci: 20. septembra

September 1943, italijanska okupacijska vojska je kapitulirala, na Dolenjskem so zdaj gospodar samo slovenske vojaške enote: četniki, vaške straže in partizani. Vsi navijajo za Angleže in vsi se deklarirajo za protinemške enote. Orožja je naenkrat vse polno, italijanska armada dobi uradni ukaz, da preda orožje partizanom. Eden komandantov partizanske vojske **Ivan Maček -Matija** v spominih opisuje prizor, ko je italijanski vrhovni general korakal peš s svojimi vojaki, on, to videč, naroči podrejenim, naj spravijo generala na kamion. Čas viteštva, čas vojaških gentlemenov. Toda poskusi pomiritve med partizansko in protikomunistično stranjo propadejo. Dr. **Šmajda**, ideologa vaških stražarjev, in dr. **Udeta** na strani OF, da bi se povezali zoper Nemce, ter četniškega poveljnika **Novaka**, ki je iskal dogovor s partizansko stranjo. Prišle so Grčarice in prišel je Turjak, ko so partizani s topovi razbili četniške in stražarske utrube. Dve prelomni bitki, ki sta do

konca razplamteli državljansko vojno. Italijanski okupator, ki je do kapitulacije z orožjem oskrboval enote vaških stražarjev in deloma četnikov, je zdaj s topovi in tanki oborožil partizansko stran.

Šestdeset let kasneje, 14. september, grad Turjak. Spominska maša na grajskem dvorišču, ki jo vodi nadškof **France Perko**. Kakšnih 600 udeležencev, vzdušje žalosti, brez smeha in igrivosti, praktično brez otrok. Zbor zapoje le žalostinke in otožne domoljubne pesmi. Nadškof z globokim glasom obnavlja zgodovino, potem pa kadenca, ko se v komaj slišnih besedah, ki vpijejo do neba, spominja žrtev, ki so jih po predaji pobile komunistične enote. Po maši se na odru nemo zbere šest preživelih, nakar nekdanji generalni tožilec **Anton Drobnič** povzame zgodovino komunistične revolucije.

Še šest dni kasneje, ravnica ob cesti na Turjak. Partizanska 60. obletnica zmage na Turjaku, slavnostni govornik, partizan in nek-

19IX.1943 JE VII. SNOUB
FRANCETA PREŠERNA
PO SEDEMDNEVNEM BOJU
ZAVZELA BELOGARDISTIČNO
POSTOJANKO GRAD TURJAK
IN ZAJELA 695 SOVRAŽNIKOV

ODBOR VII. SNOUB
FRANCETA PREŠERNA

Spominsko obeležje zmagovalcev

dANJI slovenski predsednik **Janez Stanovnik**. Kakšnih 1000 udeležencev, policijska godba, pevski zbor, otroške recitacije, glas harmonike, živopisnost borčevskih praporov, veselje in radost, ki se zaključijo v tovariškem srečanju ob kozarčku in krožniku. Bivši predsednik briljira, polurni govor pripoveduje iz glave, po stari šoli re-

torike in s pojočim glasom izvablja aplavz, smeh in navdušenje, konča pa za partizanski miting šokantno: s priznanjem zločinov nad zajetimi ranjenci in vojaki. No, po uradnem koncu se na odru zberejo zmagoviti borci Prešernove brigade za spominsko fotografiranje.

Kaj se je zgodilo sredi septem-

bra 1943? Kakih 700 vaških stražarjev, četnikov in civilistov se je zateklo na mogočni grad na Turjaku, Prešernova brigada pa jih je obkolila, zahtevala najprej brezpogojno predajo, potem pa po tedenskem obleganju zlomila odpor in posadka gradu se je predala. Uradna zgodovina v Enciklopediji Slovenije zapiše hladno: "Od 659

nad kolaboracijo belogardistov in domobrancev z okupatorji pripeljal govor do tragedije. "Naši so že v Velikih Laščah 59 komandantov usmrtili (...) Najbolj težka stvar je bila smrt ranjencev, 28 jih je bilo na gradu. Ti ranjenci so bili usmrčeni, ne od vojske, ampak od naše policije. VOS je prišel, vojsko odstranil in oni so izvršili to usmrti-

kmetije je prišla skupina četnikov, in ker sem imel voz, so mi rekli, naj zaprežem konja in jih odpeljem na Turjak. Konja so potem dali drugemu furmanu, meni pa so dali puško in sem ostal na gradu. Prve tri dni spopada je bilo vojaštvo na položajih zunaj gradu, do srede so bili še pred gozdom. Ko pa je začelo deževati, so se potegnili

brez komande. Šele na koncu, ko so bili partizani že v gradu, je nekdo zavpil: Predajmo se! Zvil rjuho in jo pomolil ven na puški, naša komanda pa ni reagirala. Slišal sem poveljnika Žuraja, kako je rekel: naj bo, zaradi civilov. Do predaje je prišlo spontano, brez komande. Le na koncu je padla komanda, da se odprejo vrata. Pred

Preživeli poraženci: 14. septembra

Spominsko obeležje poražencev

ujetnikov so jih partizani več kot 200 usmrtili."

Politika

Kako danes, po več kot pol stoletja vidijo zgodovino eni in drugi?

Nadškof Perko: "Mi se lahko vprašamo, zakaj Bog ne prepreči takih tragedij, zakaj dopušča ta kríž, zakaj dopušča to pobijanje, zakaj je dopustil zmago tega komunističnega režima, ki je bil režim terorja. In vendar je dopustil točasno zmago komunističnega režima, ki se je potem zrušil tudi pri nas. Glejte, takrat, pravzaprav z zrušitvijo tega režima, so dobile svoj smisel tudi žrtve vaških straž, ki so bile zbrane tukaj na Turjaku. Da, to so bili borci proti komunističnemu terorju, in čeprav so bili takrat poraženi, je njihova žrtev imela in dobila svoj smisel prav v zrušitvi tega komunističnega režima. In s sesutjem tega komunističnega režima je povezana tudi končna osvoboditev Slovenije in bi rekli naša slovenska samostojnost. Prav ti, ki so se borili proti komunističnemu terorizmu, so bili v osnovi naše slovenske samostojnosti."

Bivši predsednik Janez Stanovnik je po orisu triumfa partizanov

tev. To je dejanje, ki ga mi vseka kor obsojamo. Kajti partizansko sodstvo je bilo utemeljeno na striktno vojaškem sodstvu. Druge so peljali v Kočevje, kjer so bili na kočevskem procesu na smrt obsojeni štirje (...) V tem trenutku je prišlo do nemške ofenzive in tu se je dogodila druga nesreča. Ob pritisku nemških enot so v Jelenovem dolu naši usmrtili 70 ujetnikov, ki jim še ni bilo sojeno. Vsega skupaj je z naše strani bilo na razne načine z velikim obžalovanjem usmrčeno 159 nekdanjih mož s Turjaka. Star latinski pregovor pravi: povej mi, kako tvoj narod slavi svoje zmage in kako obžaluje svoje zmo-te. Mi slavimo svoje zmage in prav je tako, na tem stoji naš narod. Ponosen sem bil, ko sem prejšnjo nedeljo poslušal predsednika vlade, ki je rekel, da je na partizanstvu, na odporu zgrajena tudi naša svoboda in neodvisnost."

Če seštejemo nadškofov in predsednikov govor, sodobna slovenska državnost kljub vsemu izvira iz obeh protagonistov državljanske vojne.

Spomini vaških stražarjev in simpatizerjev

Alojz Sterle, tedaj 17-letnik: "Kako sem prišel na Turjak? Mimo

na grad. Na glavnih grajskih linah smo imeli mitraljeze, drugi smo bili po zakloniščih. Ko so streljali z minometi, so padale granate na dvorišče; takrat je bilo največ ranjencev. Troštali smo se, da so se Italijani umaknili, da je teritorij prost, da bodo zavezniki lahko brez borbe zasedli področje, da bodo v par dneh tukaj. Ko so videli, da tega ni in ni, so se pogovarjali za izpad. Tu je bilo pa zmeraj odlašanje; enote, ki so imele težke ranjence, niso dovolile, kaj bomo z njimi, kam s civilji, z ženami in otroki, ki so bili na gradu. Večkrat pa so šli oficirji na pogovore s par-

vhod je prišel tank, mi smo prihajali ven brez orožja, z dvignjenimi rokami. Partizani so šele potem naredili preiskavo po gradu. Dva civila sta se skrila v gradu, ko so ju našli, so ju ustrelili. Takoj po predaji smo morali vse žepe sprazniti. Ujetnike so nas z žicami in vrvmi zvezali na dolgo vrvi, po dva na vsaki strani vrvi, in nas vse v eni koloni gnali po cesti v Velike Lašče. Tako na gosto, da se skoraj hoditi ni dalo. Ob nas pa so hodili partizani s puškami. Prihajali so k nam ljudje, eni so jokali, drugi pljuvali po nas. Med potjo se nad nami stražarji niso izživiljali, mi je pa ži-

Pred vhod je prišel tank, mi smo prihajali ven brez orožja, z dvignjenimi rokami. Dva civila sta se skrila v gradu, ko so ju našli, so ju ustrelili. Ujetnike so nas z žicami in vrvmi zvezali na dolgo vrvi, po dva na vsaki strani vrvi, enega za levo, drugega za desno zapestje, in nas vse v eni koloni gnali po cesti v Velike Lašče.

tizani, z belo zastavo v gostilno na trgu. Naši so zahtevali, da se s partizani ustavi spopadi, da gre vsaka stran na svoje, partizani pa so zahtevali popolno predajo, nedolžni spuščeni na dom, kdor je bil kaj kriv, pa sojen. Se niso nič dogovorili. Do predaje je prišlo spontano,

ca prerezala kožo na roki. V Laščah so nas razvezali in dali v silos, razen komandantov, ki so jih dali posebej. Tam smo šli mimo takozvanega sodnika, ki nas je sortiral. Mene je samo vprašal, kdaj sem prišel k legiji. Rekel sem, da po razpadu, in me je odredil v delovni

bataljon. Saj me je poznal, bil je partizan s Turjaka. V Kočevju smo potem kopali zaklonišča, na sodišče nisem šel, hodili so nas nagovarjali, da smo zaslepljeni, da smo dobri fantje, da naj prestopimo k partizanom. Ob prihodu Nemcev so partizani odpeljali skupino na Mozelj in jo pobili. Potem so odgnali še nas peš proti Kočevskemu

bežal na grad Turjak, ki je sprejemal vse begunce. "Bali smo se hudega, če kdo strelja s tako močnim orožjem na stavbo, ne moreš kaj dobrega pričakovati. Ko so nas po predaji vodili do Lašč, so nam ob poti ljudje prinašali kruh in sadje, a jih partizani niso pustili do nas. Eni so se človeško obnašali, eni so bili divjaki. Eden izmed partiza-

ta belim, so poslali v delavski bataljon v Kočevje, krompir sem kopal. Ko smo postrojeni, mi reče znanec, pazi, partizani so rekli, da bodo ustrelili vsakega desetega, ker sta dva naša ušla. Zato sem se javil za pomočnika partizanskemu kuharju. Od tam so nas nekega dne zbrali in peljali v hosto, nismo bili zvezani, in ko sem slišal parti-

pade granata, da nas ne bi zadela več hkrati. Ko so prvi naši pritekli pod odprtino v steni gradu, so na obzidje vrgli vrvi z mornarskimi kavli na koncu, da so zagrabili. Potem so plezali po vrveh, mi pa smo jih krili s polja. Bilo je rečeno, vse drugo lahko streljate, samo uro pustite. Ura ni nikomur nič naredila, pa 300 let je stara. Kakšno zi-

Alojz Sterle, vaški stražar

Franc Rus, vaški stražar

rogu, med potjo pa so udarili Nemci, nastala je panika med nami in med partizani, takrat sem skočil med skale in pobegnil."

Pater **Stane Okorn**. "Na gradu sem bil kot civilist. Salezijanski kleriki smo šli po maturi na počitnice na grad Boštanj, kjer smo obdelovali polja. Po Badoglijevi kapitulaciji so vaše straže napadli partizani, tako da smo se z njimi umaknili na Turjak, misleč, da gremo v Ljubljano. Nismo imeli prave vojaške komande, nismo imeli verodostojnih informacij, živeli smo iz dneva v dan. Po predaji so partizani prišli s tanki, nas so zbrali pod gradom, prinesli so nam vode, ker smo bili žejni. Ne, na začetku nas niso nič pregledovali, mene so šele v Kočevju. Jaz sem obdržal samo žlico, ki sem jo dolgo hranil. Ko smo šli skozi Male Lašče, so nas pljuvali, nas sramotili in vptli na nas. Partizani so posebej poiskali nekega Jakiča, ki je bil poveljnik škocjanskih stražarjev in so ga privezali na čelu kolone, z obema rokama nazaj zvezanima. V silosih v Velikih Laščah sem zagledal kolega, ki je bil v posebni skupini. Sem rekel partizanskemu stražarju, naj da mene z njim, saj spadava skupaj. Pa pravi: Boga zahvali, da si tu."

August Vasle, letnik 1922, v Celju je bil sošolec **Karla Destovnika - Kajuha**, kot begunec iz Štajerske je hodil na gimnazijo v Ljubljani, poleti 1943 je bil na počitnicah na Dolenjskem in ob kapitulaciji pri-

nov je bil sošolec iz celjske gimnazije, je rekel, da me razume, ko sem mu povedal svojo zgodbo. Ko so drugi partizani videli, da se pogovarjava, so postali tudi ostali prijaznejši." Brez procesa in sodnega postopka so ga poslali v delovno brigado v Kočevju, iz katere je pobegnil ob prihodu nemških tankov. "Na Turjak sem se vrnil šele po 50 letih, ob proslavi 50-letnice, prej je bilo preveč boleče, danes sem tu drugič."

Devetdesetletni **Franc Rus**, takrat star 30 let, je eden redkih, ki žarijo in se smejejo dnevu. "Mene so ta beli mobilizirali, ko je kapitulirala Italija. Sredi tedna smo 13. četa naredili izpad. Pr'mejš, pa smo bili že precej daleč, mimo gostilne, blizu žandarmerije, jebela so pa vžgali, ampak niso zadeli nobenega. Ko je streljanje ponehalo, smo šli nazaj v grad. Na koncu je bilo najhuje za mlade fante, ki so imeli doma punce, ki so jih čakali žene in otročki. Ti so želeli iti domov, bi se takoj predali, šli magari v partizanske zapore, samo da bi še kdaj videli svoje. Drugi so bili bolj krvoločni, so želeli čim več partizanov pobiti. Jaz pa sem se zaobljubil, da če pridem živ ven, ne grem več pod orožje, ne na levo ne na desno. Po predaji so nas zmerjali s krimskimi lopovi in banditi. V Velikih Laščah so nam dali makarone, dosti podganjih drekov je bilo notri. Tako drisko sem imel, da je kri šla od mene. Potem so nas razdelili, te, ki smo komaj prišli k

zana, kako sta se pogovarjala, da nas bodo z mitraljezi pokosili, sem povedal tovarišem. Ob prvi priložnosti nas je potem 14 zbežalo v gozd in smo se rešili."

Spomini partizanov

Bojan Gorenc, takrat star 18 let, v Prešernovi brigadi od 1942, na turjaški grad je streljal z minometom 82 mm. "Takrat sem prvič streljal z minometom. Rekli so mi: Ti si študent, ti boš znal. In sem se potem med napadom učil, spreminjal smer in daljavo. Na položajih sem bil ves teden, končna tarča je bilo dvorišče gradu, kamor sem izstrelil par sto min, tudi ponoči. Streljal sem z razdalje kakih 300 metrov. Partizanov nas je bilo okoli 800, pravih borcev kakih 100, drugi mobiliziranci. Če bi takrat udarili ven iz gradu, bi se z lahko-

dovje je bilo to, jaz sem ga kar občudoval. Madona, metrsko." V vojni je bil v 16 juriših, nosi medaljo zaslug za narod, odlikovanje za hrabrost, bil je s Titom v Drvarju. "Mi smo ga obranili, on pa je potem z letalom odletel na Vis, nas pa pustil v Drvarju, da smo se moralno prebiti čez več nemških obročev, da smo se rešili."

Andrej Logar, takrat star 22 let, je bil z desetino na položaju, od koder so nadzorovali grajska vrata, kakih 50 metrov stran. "Skozi glavna vrata ni nobeden ušel. Smo jih slišali, kako so molili in peli. Pa fujmoštra, ki je vplil, da če gradu Turki niso zavzeli, ga tudi partizani ne bodo. Ranjenci? Ja, sem jih videl v kleti, so ležali, eden brez roke, drugi napol mrtvi. Lažje ranjene so odpeljali, drugi so bili pobiti. Kaj bi z njimi? V bolnico ga ne moreš pelja-

Imeli smo celo sestanek o predaji s posadko Turjaka, prišli so trije ali štirje oficirji, mislim, da po petdnevem obleganju. Mi smo imeli eno žensko, ki je odšla na grad in nam naredila zveze. Oni so izobesili zastavo, kar je bil znak, da se strinjajo s pogovori. Sestanek je bil v gostilni pod turjaškim gradom.

to rešili. Takrat se je govorilo, da kdor se vda, bo pomiloščen. Danes sem prvič slišal, da so naši pobili ranjence. To je Stanovnik dobro povedal."

France Sterle je bil ob napadu na Turjak star 16 let. Bil je med pešaki, ki so juršali na grad. "Tekli smo 10 metrov narazen, če

ti, ker jih ni bilo, drugače pa tako ali tako ne bi preživel. Veliko jih je raje stikalo po gradu; bilo je zlatnine in srebrnine, jaz sem vzel srebrno uro, bi jo imel za spomin, a sem jo izgubil na pohodu pod Nanosom. Našel sem pa lepo orožje - mavzerico. Bilo je težko, na položaju sem bil 8 dni, dan in noč."

Dušan Švara - Dule, tedaj star 25 let, komandant Prešernove brigade, ki je zavzela turjaški grad. "Malo prej sem prišel za komandanta v brigado, ki je imela 300 ljudi, slabo oborožena, s puškami, par mitraljezov, oni so pri nas sloveli kot veliki strahopetci, ker so jih Nemci na Blegošu težko porazili. V Velikih Laščah, na poti nazaj

streljamo. Namestil sem mino v minomet in jo spustil. Ta mina je zadela poleg vodnjaka v središče dvorišča in je ubila kuharja, ki se je delal važnega - tako so povedali potem ujetniki iz gradu -, kako bo kuhal in kaj vem kaj. En dan smo imeli pavzo, ni bilo nič streljanja.

Tedaj mi je bilo jasno, da na ta način ne bomo mogli nič storiti zo-

vode, pa vročina v septembru. Ni bilo prijetno, vse to jih je napeljalo k predaji. Njihova napaka je bila, da so šli v grad, če bi ostali na terenu, bi se lahko veliko bolje odrezali. Bili so bučkoti v odnosu na nas in na položaj, bili so bolj oboroženi, imeli so za seboj več vojaške vaje in šolanjih oficirjev, ampak situacija je bila takšna, da smo jih

ljali italijanski strelci. To je 100%. Ko smo mi na Zapotoku hoteli streljati s topom, smo prosili italijanskega oficirja, da nam pokaže, ampak on tega ni hotel, da spoštuje premirje. Od nas ni znal noben ravnati s topom, dokler se ni našel italijanski podoficir, ki nam je pokazal: eden izmed naših častnikov se je potem hitro naučil.

France Sterle, partizan

Dušan Švara - Dule, komandant Prešernove brigade

na Gorenjsko, me ujame **Franc Leskošek - Luka** - komandant slovenske vojske - in reče: Dule, na Turjak. Takrat nisem vedel, kje je Turjak. Po kapitulaciji smo od Italijanov dobili nekaj mitraljezov, municijo in celo lahek tank z italijanskim tankistom. Brigada je odšla na položaje blizu Turjaka, mi smo nato obroč stiskali in stiskali, dokler se niso belogardisti umaknili v grad. Imeli smo dva topiča 76 mm, ki sta pomenila toliko kot muhe. Sedem dni smo se okoli tega topli, topli, imeli smo celo sestanek s posadko Turjaka, prišli so trije ali štirje. Mi smo imeli eno žensko, ki je odšla na grad in nam naredila zveze. Oni so izobesili zastavo, kar je bil znak, da se strinjajo s pogovori. Sestanek je bil v gostilni pod turjaškim gradom. Zmenili smo se, da se predajo, mislim, da po petdnevem obleganju. Oni so privolili, ker jim je že zmanjkovalo vode. Toda ko so prišli na grad, ko se je izteklo premirje, so dali ven belo zastavo, ko smo se približali gradu, so jo umaknili, hecali so nas, da smo prišli bliže gradu, da so vžgali po nas. Zato smo poskusili grad zažgati, pripeljali smo gasilsko brizgalno, cevi smo napeljali do sten gradu in vanje vlili sod ali dva bencina. Nismo pa imeli prakse, pognali smo hidravliko, nismo pa pomislili, da bodo cevi posrkale skoraj ves bencin, tako da je nastal le manjši požar. Ko je prišel komandant XIV. divizije **Pero Popivoda**, sem mu pokazal, kako

per debele obrambne zidove. K sreči je prišla do mene vest, da so Italijani v Šentjernej puščili nekaj topov. Hitro sem našel tri fante, ki so odšli in pripeljali en top z dvema paroma konj. V Novem mestu smo dobili granate. Top so fantje postavili za hišo starega očeta telovadca Cerarja. Prvi strel sem sprožil jaz, zakadilo se je gromozansko. Potem sem rekel topničarju, naj ga namesti v isti višini dva metra desno. Potem meter gor in spet meter levo in naenkrat se je pokazala ogromna luknja. Potem so moji fantje jurišali. Rezultat je bil, da smo jih dobili iz gradu ven. Okoli 700 njih je bilo postrojenih na tistem travniku ob cesti. Prišli so kot mlinarji beli od streljanja in ometa. Vam povem, grozljivka!

Ranjencev nisem videl, vem samo to, da so potem naši govorili, ko smo šli na Gorenjsko, da so jih moji fantje nekaj potolkli. Vam še nekaj povem, komandant **Pero Popivoda** mi je rekel: Dule, ujetnike daj na vozove, pelji jih proti Kočevju, nato pa na vsakih sto metrov ustavi, jih 50 spravi v hosto in likvidiraj! Ko sem to slišal, sem svojemu komandantu rekel: Pero, a si ti nor? Obrnil se je, šel in od tedaj ga nisem več videl. Sedemsto ljudi pobiti! Saj to bi mi še zdajle žrlo življenje. Jaz sem svojo nalogo opravil, spravil sem jih ven iz gradu, ujel in predal. Če pogledam malo nazaj, jim ni bilo lahko v tistem gradu, zakajeno, zaprašeno, vse do amena, kar smo mi počeli, brez

nadigrali. Kdo je potem pobil več sto ujetnikov, ste napravili primopredajo, ko ste odšli? - Ne, ko smo peljali ujetnike v Velike Lašče, so tam že čakale enote varnostno obveščevalne službe, ki so jih sprejele, mi pa smo šli naprej na Gorenjsko. Oni so jih zasliševali, to je bil avtomatizem po sebi, med obleganjem vosovcev niti videl nisem, VOS je odločal o usodi ujetnikov. Ali ste imeli kaj dileme: vi oblegate grad s četniki in vaškimi stražarji, namesto da bi se šli na Gorenjsko boriti proti Nemcem? - Ne, to nalogo sem moral končati. Ti so bili hujski sovražniki od Nemcev."

Spomini iz Amerike

Zgodovinar **Janez Grum**, danes devetdesetletnik iz Milwaukeeja, leta 1943 pa s činom podporočnika eden oficirjev vaških straž, ki pa je turjaški grad zapustil že v soboto, 11. septembra, ko je na Zapotok odpeljal 30 voz vojaške kore.

"Vam je bilo jasno, da je vojaški nesmisel ostati na gradu. Zakaj je poveljstvo na gradu vztrajalo, ali je mislilo, da imajo partizani samo lahko oborožitev? - Moštvo se je čutilo varno ob debelih zidovih, oficirji pa so že v soboto, ko sem jaz odšel, vedeli, da so Grčarice padle pod topovskimi streli, da partizani uporabljajo italijanske topove. To jim je povedal kapetan **Vojić**, kateremu so partizani dovolili prost ogled razrušenih Grčaric. Na Grčaricah so pri partizanih s topovi stre-

To ni mogoče, da bi se kdo kar sam od sebe naučil streljati s topom. No, na Turjaku sta komandanta **Dežman** in **Cerkvenik** vztrajala pri umiku in velik del vojaštva odpeljalo s Turjaka, toda oficirji, ki so ostali na gradu, so predolgo čakali navodila iz Ljubljane in bili predani ideji o Turjaku kot slovenskem Alcazarju (stara španska trdnjava, v kateri so v španski državljanski vojni frankisti nekaj mesecev kljubovali obleganju proletarskih brigad, dokler jih niso končno rešile Francove enote, op. B. N.)."

Zgodovina Turjaka ni samo opis dogodkov, ki so se zgodili, danes je bolj serija vprašanj, ali je bil res možen samo ta scenarij, oziroma humanističnih dilem, ki so pred vojaki zmagovite partizanske in narodnoosvobodilne vojske, ki je pol stoletja neproblematično sprejemala, da je komunistična partija prek VOS-a pobijala celo ujete ranjence in vojne ujetnike; vaše straže in četniki na gradu niso skrbeli le za svoje, ampak tudi za ujete ranjene partizane, tako da so ti živi pričakali osvoboditev. In dvojni odnos do premaganih sovražnikov jeseni 1943: italijanske okupacijske čete, ki so dve leti vršile teror, streljale talce, vodile težke ofenzive proti partizanom, požigale cele vasi, pošiljale tisoče ljudi v taborišča, pobile številne partizane in njihove simpatizerje, so po kapitulaciji pustili prosto oditi, ujete četnike in vaše stražarje pa so množično eksekuirali???